

Tule
luo
taide

Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa

– mukaan lukien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Suosituksella perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko ja eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terho linjaavat niitä tavoiteltuja toimia, joilla pyritään edistämään taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Toimien myötä väestön hyvinvointi lisääntyy sekä osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin vahvistuu.

Taide- ja kulttuuritoiminnan sote-rakenteisiin juurtumisen kannalta on olennaista, että maakunnat ja kunnat laativat taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta koskevat tavoitteet ja sisällyttävät ne osaksi suunnitteluaan, toimintaansa ja seurantaan. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollossa varataan suunnitelmallisesti määrärahat taide- ja kulttuuritoimintaan.

Tämä asiakirja sisältää suositukset maakunnille ja kunnille sekä ehdotukset konkreettiseksi toimenpiteiksi. Se on suunnattu maakuntien ja kuntien poliittiselle ja operatiiviselle johdolle sekä asiaa valmisteleville virkamiehille. Ehdotetuissa toimenpiteissä on huomioitu maakunta- ja sote-uudistuksen myötä muuttuva toimintakenttä. Toimenpiteet koskevat koko sosiaali- ja terveydenhuollon kenttää sekä kaikkia väestöryhmiä.

Esimerkkejä taiteen ja kulttuurin käytöstä osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä:

1. Taide osana elinympäristöä: Rakennushankkeen yhteydessä päätetään rakennukseen tehtävistä taidehankinnoista, esim. sairaalan julkisivuun tai yleisiin tiloihin tulevista teoksista.
2. Ohjattu taide- ja kulttuuritoiminta; Voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että palvelutaloon tulee tanssitaiteilija säännöllisesti järjestämään asukkaille ohjatun tanssihetken tai että yhteisötaiteilija järjestää osallistuvaa toimintaa asukkaille.
3. Soveltavan taiteen käyttö spesifisti: Esimerkiksi lastensairaaloissa on käytetty sairaalaklovneja helpottamaan lapsen orientoitumista toimenpiteeseen.
4. Omaehtoisen harrastamisen ja osallistumisen tukeminen; Lastenneuvola voi antaa tukea kaipaavalle perheelle kulttuurilähetteen, jota hyödyntämällä perhe voi osallistua esimerkiksi sirkukseen ja tehdä jotain erilaista, mitä perhe yleensä tekisi. Sosiaalihuolto voi antaa perheelle tai yksittäiselle asiakkaalle kulttuuripassin, jota hyödyntäen perhe tai asiakas voi osallistua kulttuuritilaisuuksiin tai omaehtoiseen harrastamiseen. Kulttuuriin osallistumista voidaan tukea myös tarjoamalla tuki osallistumiseen saattajan tai tukihenkilön muodossa.
5. Mahdollisuus kokea taidetta eri muodoissaan: Esimerkiksi hoitolaitoksissa vierailivat teatteriesitykset, konsertit, tanssiteokset ja taide-esitykset sekä taiteen kokeminen digitaalisten kanavien välityksellä.

Suosituksset maakunnille

Jatkossa maakuntien vastuulla on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen. Lisäksi maakunnat tukevat kuntia hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävässä. Maakunnan vastuulla on myös kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittaminen maakunnan oman toiminnan osalta esimerkiksi rahoitukseen liittyen¹. Maakunnan toiminnan strateginen ohjaus on keskeinen työväline lisätä taidetta ja kulttuuria osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita sekä edistää taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä toteutettavan taide- ja kulttuuritoiminnan tulee olla osa maakunnan toiminnan ja talouden suunnittelua, seurantaa sekä raportointia. Jotta maakunta voi ostaa sosiaali- ja terveydenhuollon tarvitsemia taide- ja kulttuuripalveluja, niiden tulee olla osa palveluvalikoimaa ja kirjattu palvelustrategiaan.

Ehdotukset toimenpiteiksi

- Maakunnat sisällyttävät sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutettavan taide- ja kulttuuritoiminnan osaksi maakuntastrategiaa, järjestämisen suunnitelmaa, palvelustrategiaa ja palvelulupausta.
- Hyvinvointia ja terveyttä edistävä taide- ja kulttuuritoiminta huomioidaan resursoinnissa suuntaamalla osa maakuntien käyttötalousmenoista tähän tarkoitukseen.
- Palvelusopimukseen sekä yhdyspintapalvelujen yhteistyösopimukseen sisällytetään sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä toteutettava taide- ja kulttuuritoiminta palvelustrategian mukaisesti.
- Maakuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteisiin nimetään vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on taide- ja kulttuuritoiminnan koordinointi ja integrointi sosiaali- ja terveydenhuoltoon.
- Maakunnat sisällyttävät sosiaali- ja terveystalouden tuottajien kanssa tehtäviin sopimukseen yhdeksi laatuksiteeriksi sen, että taidetta ja kulttuuria tuodaan sinne, missä ihmiset ovat. Tämä huomioidaan esimerkiksi pitkäaikaisen hoidon ja hoivan asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa sekä hoito- ja palvelusuunnitelmissa.
- Osana hyvinvointikertomustyötä maakunnissa valmistellaan alueelliset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat tai vaihtoehtoisesti hyvinvointikertomuksiin sisällytetään taide- ja kulttuuritoiminnan kuvaus painottuen asukkaiden kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

¹ Maakunta hoitaa sille lailla säädettyjä tehtäviä seuraavilla tehtäväaloilla: 19) kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittaminen osana maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamista (HE 15/2017 6 §)

Suosituksset kunnille

Kuntien vastuulla on jatkossakin hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä kuntien kulttuuritoiminta. Sote-uudistuksessa kuntien vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi korostuu. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävä on laaja ja se edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä paitsi kunnassa myös laajemmin eri toimijoiden kesken. Kunnan hyvinvointitehtävään voidaan katsoa kuuluvaksi muun muassa ihmisten yhteensaattaminen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä asuinympäristöihin liittyvät asiat.

Taiteen ja kulttuurin tulisi olla osa kunnan hyvinvoinnin ja elinvoiman edistämistä, elinympäristöjä ja yleistä kulttuuritoimintaa sekä niihin liittyvää talouden suunnittelua. Lähtökohtana on, että kunnat edistävät alueellaan laadukasta taide- ja kulttuuritoimintaa, joka osaltaan vahvistaa asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta.

Ehdotukset toimenpiteiksi

- Kunnat vahvistavat taiteen ja kulttuurin käyttöä väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi laaja-alaisesti asettamalla tavoitteet hyvinvointia ja terveyttä edistävälle taide- ja kulttuuritoiminnalle kuntastrategiassa, hyvinvoinnin ja kulttuurin suunnitelmissa sekä elinympäristöjen kehittämissuunnitelmissa. Tavoitteiden toteutumista seurataan osana kuntien hyvinvointikertomuksia ja strategista johtamista.
- Osana hyvinvointikertomustyötä kunnissa valmistellaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma tai vaihtoehtoisesti hyvinvointikertomukseen sisällytetään taide- ja kulttuuritoiminnan keskeisimmät tavoitteet ja kuvaus painottuen asukkaiden kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.
- Kunnat varaavat määrärahat hyvinvointia ja terveyttä edistävään sekä osallisuutta tukevaan taide- ja kulttuuritoimintaan käyttötalousmenoista.
- Rakennushankkeissa määräraha hankkeen kustannuksista varataan rakennuksen taidehankintoihin (ns. prosenttiperiaate).
- Kunnat varmistavat poikkihallinnollisen yhteistyön esimerkiksi poikkihallinnollisten hyvinvointiryhmien ja kulttuuriasioita koordinoivan vastuutahon (esim. hyvinvointikoordinaattorin) avulla. Näiden tehtävänä on tunnistaa taide- ja kulttuurin mahdollisuudet osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä seurata asian etenemistä/toteutumista.
- Kunnat osallistuvat kulttuurihyvinvointia koskevan tiedon tuottamiseen vastaamalla TEAviisarin kulttuurikyselyyn². (Ensimmäinen kysely toteutetaan keväällä 2019).

² TEAviisari on työväline kunnille. Tulokset kuvaavat terveydenedistämisaktiivisuutta eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. THL 2018.

Yhdyspinnat

Maakuntaudistuksen myötä kunnan ja maakunnan rooli muuttuu. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävä on kuntien ja maakunnan yhteinen. Nämä molemmat palvelevat samaa asukasta, jonka hyvinvointiin vaikuttavat kummankin toimijan ratkaisut. Taidetta ja kulttuuria ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspintoja³ koskevissa asioissa maakuntien ja kuntien tulee yhdessä sopia yhdyspintojen yhteensovittamisesta. Tämä tulee tehdä muita maakunnassa tai kunnassa toimivia julkisia toimijoita, järjestöjä, yksityisiä yrityksiä ja yleishyödyllisiä yhteisöjä unohtamatta. Hyvinvointia ja terveyttä edistävässä taide- ja kulttuuritoiminnassa yhdyspintoja muodostuu sosiaali- ja terveyspalveluihin, korjaaviin, kuntouttaviin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämiseen laaja-alaisesti mukaan lukien kasvupalvelut, kaavoitus ja kotoutumispalvelut.

Ehdotukset toimenpiteiksi

- Taide- ja kulttuuritoiminta osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmia sekä määrärahat tavoitteen toteuttamiseksi huomioidaan valtuustokausittain maakunnan ja kunnan välillä käytävissä keskusteluissa.
- Kunnat ja maakunnat neuvottelevat valtuustokausittain tehtäviensä hoitamiseen liittyvästä yhteistyöstä, tavoitteista ja työnjaosta⁴ sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutettavan sekä muun hyvinvointia ja terveyttä edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan osalta.
- Yhteistyössä huomioidaan kunnan vapaan sivistystyön, kulttuuritoimen ja taide- ja kulttuurilaitosten lisäksi järjestö- ja kansalaisyhteiskunta ja yksityisen sektorin toimijat.
- Alueellinen hyvinvointikertomus valmistellaan monialaisesti varmistaen poikkihallinnollinen yhteistyö perustamalla esimerkiksi monialainen kulttuurin toimielin tai muu yhteistyöfoorumi, jolla on kytkös maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön rakenteisiin.

³ Yhdyspinnalla tarkoitetaan kahden tai useamman organisaation toiminnallista rajaa. THL 2018

⁴ Esimerkiksi järjestöjen toiminnan tukemisesta: järjestöjen työtä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä voidaan tukea muun muassa toimitiloja tarjoamalla ja maakunnan harkinnan mukaan myös avustuksia myöntämällä

Taide- ja kulttuuritoiminnan laadukkaan toteuttamisen edellytykset

Kaikessa sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutettavassa taide- ja kulttuuritoiminnassa on tärkeää huolehtia toiminnan monipuolisuudesta ja laadusta. Toiminnan toteutuksen laadun kannalta olennaista on, että taide- ja kulttuurihankinnoissa on riittävää asiantuntemusta ja tarkoitukseen on varattu määrärahat. Lisäksi on tärkeää, että organisaatiossa, jossa taide- ja kulttuuritoiminta toteutetaan, on taide- ja kulttuuriosaamista omaavaa henkilökuntaa ja organisaatio sitoutuu johtoa myöten toimintaan. Toiminnan eettisyyden varmistamiseksi lähtökohtana on ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioittaminen. Lisäksi suunnitelmallisuudella ja pitkäjänteisyydellä taataan onnistunut ja laadukas lopputulos.

Taiteen ja kulttuurin merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille

Kansainvälisen tutkimuksen perusteella on näyttöä taiteen ja taiteellisen toiminnan merkityksestä fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä osana hoitoa ja paranemista. Osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan tarjoaa mahdollisuuksia, tukea ja resursseja edistää terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisella tavalla jokapäiväisessä elämässä. Useissa tutkimuksissa on tarkasteltu taiteen ja kulttuurin harrastamisen suhdetta koettuun henkiseen ja fyysiseen terveyteen⁵.

Osallistuminen kulttuuriin on kaikkien oikeus

Kansalaisten perusoikeudet ja kulttuuriset oikeudet ovat valtion kulttuuripolitiikan toteuttamisessa tärkeä lähtökohta. Suomen perustuslaissa kulttuuriset oikeudet turvataan osana sivistyksellisiä oikeuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuoteen 2025 ulottuvan kulttuuripolitiikan strategian keskeisenä tavoitteena on lisätä osallisuutta ja osallistumista kulttuuriin ja kaventaa eri väestöryhmien välisiä eroja osallistumisessa. Taustalla on näkemys siitä, että asuinpaikka, elinympäristö, ikä, terveydentila, toimintakyky, kieli, varallisuus tai etninen, uskonnollinen tai kulttuurinen tausta eivät saisi olla esteenä kulttuuriin osallistumiselle ja hyvälle elämälle. Erityistä huomiota kiinnitetään taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamiseen ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen.

⁵ Muun muassa Cuypers, K., Krokstad, S., Holmen, T. L., Knudtsen, M. S., Bygren, L. O., & Holmen, J. 2012: Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety and satisfaction with life among adults: the HUNT study, Norway. *Journal of Epidemiology and Community Health* 66:8, 698–703; Davies, C., Knuijan, M. & Rosenberg, M. 2016: The art of being mentally healthy: a study to quantify the relationship between recreational arts engagement and mental wellbeing in the general population. *BMC Public Health* 16:15; Bygren, L. O., Weissglas, G., Wikström, B.-M., Konlaan, B. B., Grjibovski, A., Karlsson, A.-B., Andersson, S.-O. & Sjöström, M. 2009: Cultural participation and health: A randomized controlled trial among medical care staff. *Psychosomatic Medicine* 71:4, 469–473.

Lisätiedot

- **Hyvinvointia ja terveyttä edistävä taide- ja kulttuuritoiminta maakunta- ja sote-uudistuksessa:**
<https://alueuudistus.fi/kulttuurihyvinvointi>
- **Maakunnat ja kunnat edistävät hyvinvointia ja terveyttä:**
<https://alueuudistus.fi/soteuudistus/hyvinvoinnin-edistaminen>
- **Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus kulttuuripolitiikassa:**
<https://www.cupore.fi/fi/tietokortit/tietokortti-3-yhdenvertaisuus-ja-saavutettavuus-kulttuuripolitiikassa>
- **Taiteen ja kulttuurin vaikutukset terveyteen:**
<https://media.sitra.fi/2017/11/21100218/Taiteen-ja-kulttuurin-vaikutukset-terveyteen-tietokortti.pdf>
- **Taiteen ja kulttuurin vaikutukset sosiaaliseen hyvinvointiin:**
<https://media.sitra.fi/2017/11/21095355/Taiteen-ja-kulttuurin-vaikutukset-sosiaaliseen-hyvinvointiin-tietokortti.pdf>
- **Hyvinvoinnin edistäminen kunnan eri toimialoilla:**
<https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/hyvinvoinnin-edistamisen-hyvät-kaytannot>

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

ISBN 978-952-263-599-0

Helsinki 2018

